

מכותל הישיבה

עלון תורני חודשי מבית מדרשם של תלמידי ישיבת הכותל

העלון מוקדש
לרפואת רפאל
בן סעדה (חזן)

העלון מוקדש
לעילוי נשמת נוסה יקוט
בת א"יה (חזן)

העלון מוקדש לעילוי
נשמת מו"ר הרב חיים
ישעיהו ב"ר דוד הדרי

תשרי
ה'תשע"ט

גיליון
21

יציאת השבת
19:23

כניסת השבת
18:11

פרשת
וילך

ברכות (איתולס)

לניר קרונפלד
לנישואין
עם שובל

לשמואל כהן
לאירוסיו
עם קשת

לעמי שטרן
ורעייתו
להולדת הבת

לאוהד תורג'מן
ורעייתו רחל
להולדת הבן
אחיה

לליאור רפס
ורעייתו
להולדת הבן
אביתר

למה באנו לישיבה?

ר' נעם אלטמן • מאמר פתיחה

בעולם, אם נקודות חילוניות יעשו חלילה בלב האומה רמים ונשגבים יותר מהשאיפה של קדושת ברית ה' שעמנו... הרי נוטל בזה כל יסוד המקיים ומחיה את האומה בחיות האלוהית שלה. הרב לא סותר ומבטל את החול, אלא נותן לו את מקומו תחת הקודש, עלינו להשריש בעצמנו כי הדבר הגבוה והנישא ביותר בחיים הוא הקודש, הקודש הוא אשר צריך להכתוב את החיים שלנו, חובה עלינו לתת מקום לגוף ולחול אבל תחת הקודש. מאידך גיסא, אין זה נכון לומר שלחול יש קיום עצמאי תחת הקודש, אלא החול הינו כלי להופעת שם ה' כמו שעל ידי לימוד גמרא אנחנו לומדים את דרכיו של ה' כך גם על ידי ראיית סרטים ושמיעת שירים אנחנו יכולים להכיר את רבש"ע. כמובן יש בכך מדרגות ותלוי באיזו דרך, אך כל הכלים הקיימים בעולם נבראו למען רבש"ע "כל הנקרא

שנה חדשה הגיעה, שנה מלאה בכוחות חיים, התקדמות והתעלות. כאשר בחור מגיע לישיבה הוא נמצא בעולם המנוגד יותר או פחות לעולם בו הוא חי לפני, מהלך החיים, של רובנו לפחות, הינו שונה מסדר החיים בישיבה, בעולם הישיבה ישנם ערכים שונים ואמונות שונות אשר מנחות אותם כעת את חיינו, ערכים שרק עכשיו נכנסו אל משוואת החיים שלנו ובעבר פחות נתנו את תשומת לבנו עליהם. ישנם לצערנו רבים, שהמתח והניגוד הזה בין הישיבה לעולם שבחוץ הביא אותם למחשבה כי הישיבה הינה "גטו" לא מציאותי בה החיים עוצרים ונכנסים אל חממה בה עולם הערכים שונה, ומאחר שזהו "גטו" ברגע שמסיימים את הישיבה מה שלמדנו בה נהיה פג תוקף. זאת ועוד, לעתים אצל חלקם המועט עצם שהותם בישיבה לא היה ברצינות, מאחר שהם לא טרחו כלל לנסות ללמוד ולשקוע ב'עולמה של הישיבה' שהרי חשבו כי זו מציאות חיים לא נכונה.

הגיע הזמן לדייק את הדברים ולהבין כי הישיבה אינה מציאות חיים זמנית ולא רלוונטית לחיים, ההפך הוא הנכון, השהות בישיבה מדריכה אותנו כיצד לחיות את חיינו בצורה נכונה, השנים הקרובות מוקדשות לשקיעה בתוך לימוד התורה, כדי לקבל כלים לימודיים, מחשבתיים, ערכיים וכן את נקודת המבט הנכונה כלפי החיים כולם. עולם הישיבות אינו מנותק מהחיים, בישיבתנו היקרה אנו זוכים לינוק מרביתנו מהי דרך החיים הנכונה לאור תורת ישראל. דרך עשירה בעוצמות חיים, איננו מסרסים או פוגעים בכוחות החיים אלא מנתבים את כוחות החיים שלנו בדרך נכונה. התסיסה הגדולה ביותר בין הישיבה לעולם בחוץ נמצאת לענ"ד בין הקודש לחול, בין הרוח לחומר, בין הנשמה לגוף, בין הפיכת הנאות החיים מאמצעי לתכלית. אין אנו סוברים כמו הנצרות המחנכת לשנאת הגוף ומתנכרת אל החומר, אלא אנו מאמינים בעילוי החומר ולחיות את עוצמות הגוף בדרך נכונה ומאוזנת לפי ההדרכות האלוניות של רבש"ע.

אלא, שלא אחרי יומיים בישיבה מגיעים לעילוי החומר. עלינו לעבור כברת דרך ארוכה עד אשר נגיע לאיזון כוחות החיים שלנו וכך נגיע אל השלמות, כדבריו של הכוזרי בפתיחת מאמר שלישי, שם כותב ריה"ל שעובד האלוה' האמיתי הוא זה שאינן ושולט בכל כוחות חייו, הוא לא סירס את כוחותיו אלא למד להשתמש בהם בצורה הנכונה והמיטבית.

הצעד הראשון באידאל זה הינו להבין ראשית כל את מקומו של החול אל מול הקודש. בישיבתנו אנחנו צועדים בדרכו של הרב קוק זצ"ל, הרב בכתביו עסק בנקודה זו, בביאורו על הגמרא בשבת דף יא כותב הרב בעין א"ה "עמוד העולם מתקיים בהשרשה של הדעת האמיתית שהמרכז היותר גבוה ונשא שבחיים הוא קדושת החיים לשם ה' יתברך... על כן אם באומה הישראלית ששם ה' יתברך שנקרא עלינו הוא כל קיומנו והצטיינותנו בתור סגולה אלוהית

עריכה זיו ששון ארזי
גרפיקה נח גליק

לתגובות, הערות, הארות
ושליחת מאמרים
rziv111@gmail.com

שבת שובה

זמני תפילות ושיעורים

ליל שבת

18.10 סדר פ"ש, שיר השירים
18.20 תפילת מנחה וקבלת שבת
בביהמ"ד

שיחה לשבת שובה -
הרב הראשי לישראל
הרב דוד ברוך לאו שליט"א
תפילת ערבית בביהמ"ד

יום השבת

08.00 תפילת שחרית
(סוף זמן ק"ש למג"א 08.41)

שיחה - הרב משה חיים
לאו שליט"א, רב בנתניה
קידוש באולם שערי הלכה
בהשתתפות הרב משה

11.30 חיים לאו שליט"א
סעודת שבת בחדר האוכל

13.05 מנחה גדולה

17.00 דרשת שבת שובה -

מו"ר ראש הישיבה

18.10 סעודה שלישית

בחדר האוכל

שיחה - הרב טוביה ליפשיץ

תפילת ערבית, הבדלה

22.00 מלווה מלכה

לבת א"יה

הפטרת חנה - "למען אלקים חיים"

ר' עמיחי עוזיאל • ענייני דיומא

שואל- "בשביל מה את בוכה?" "הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים..."
- מלבד הזוגיות המדהימה, יש פה קריאת כיוון- "שימי לב למפעל חיים המשותף המדהים שלנו!" - אז מה אם אין לך ילדים, תראי את כל האנשים שאנחנו מעלים למשכן, תראי את סעודת החג, תסתכלי על הכלל! ולא רק על הרצון הפרטי שלך לילד בשביל עצמך!

המילים החדות של אלקנה שנאמרו מתוך המחמאה של "אנכי טוב לך..." נכנסים ישר לליבה של חנה ומפילים לה אסימון מה בדיקו היה חסר לה ברצון לילד - "ותקם חנה אחרי אכלה בשלה..." - מה לא ידענו שהם נמצאים בשילה? אלא חנה יושבת לאכול מתוך תחושת שייכות למשכן! לשילה! למפעל חיים של לקדש שם שמיים!

"והיא מרת נפש ותתפלל על-ה' וככה תבכה..." - חנה לא רק מתפללת אל ה', אלא "על ה'" - למען הקב"ה!

כל הבקשה הפרטית שלה לילד מכוונת, שיהיה לה ילד שיקדש שם שמיים!

"ותדר נדר ותאמר ה' צ-ב-א-ו-ת-אם-ראה תראה | בְּעֵינֵי אִמְתָּךְ וְנִכְרַתְנִי וְלֹא-תִשָּׁכַח אֶת-אִמְתָּךְ וְנִתְּנָה לְרַע אֲנָשִׁים וְנִתְּנִי לְה' כַּל-יָמֵי חַיָּיו וּמוֹרָה לֹא-יֵעָלֶה עַל-רֹאשׁוֹ..." - חנה בגדלותה נודרת לתת את שמואל לה' עוד לפני שהיא קבלה אותו.

וכאשר היא מגיעה לתוכנה העמוקה הזאת שהכל למען שמו, היא זוכה לגלות את השם המיוחד "צ-ב-א-ו-ת". שבאופן פשוטי מורה על גילוי כבוד ה' המתגלה ע"י עם ישראל העושה את רצונו של הקב"ה (ואכמ"ל)².

בתפילה צריך כל הזמן לזכור, זה לא שלנו יש את "הג'וקר" של מלך העולם ששומר אותנו מכולם. - אלא אנחנו צבאו של ה' שנועדנו לעשות את רצונו! זהו יסוד התפילה, לבקש מהקב"ה למענו.

ולכן חז"ל תיקנו להפטיר בחנה, כדי ללמד אותנו מה היחס הנכון בר"ה לבקשות פרטיות. בר"ה אנו ממליכים את הקב"ה למלך, וכל בקשתנו הפרטיות הם בקשות לכלים ואמצעים טובים יותר על מנת להצליח להמליך את הקב"ה בעולם! זכרנו לחיים... למען אלקים חיים."

ביטול בשישים

ר' מתן טילים • פינת העיון

המטבע. האחד- שאם ישנו טעם של איסור (גיד הנשה) בתערובת, התערובת כולה אסורה. השני - שאם אין טעם התערובת מותרת, למרות שמעורב כאן איסור.

הגמרא (שם) מבארת כיצד משערים בתערובת - "אמר רבא: אמור רבנן בטעמא, אמור רבנן בקפילא ואמור רבנן בשישים". מלמדנו רבא שיש שלוש דרכים שחכמים קבעו לבדיקת התערובת: בטעמא -אם האיסור מותר לישראל אחר, לדוגמא תרומה בחולין- יכול כהן לטעום ולהגיד האם יש טעם, אך כאשר אי אפשר שישאל יטעם - יטעים לגוי (קפילא), ואם לא ניתן להכיר בטעם, מפני שטעם האיסור וההיתר הם אותו דבר (=מין במינו), משערים בשישים. (בהמשך נראה שנחלקו הראשונים מהו היחס בין הדרכים הללו, כלומר האם צריך גם שישים וגם טעימת גוי, אולי רק אחד מהם?). מאיפה למדו חכמים שאפשר להתיר את התערובת? ומהיכן הגיע המספר שישים?

ממשיכה הגמרא בצה, א: "אמר רב אסי אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא: כל איסורין שבתורה בשישים. אמר לפניו ר' שמואל בר רב יצחק: רבי אתה אומר כן? הכי אמר רב אסי אמר ר' יהושע בן לוי

הגמ' במסכת מגילה פוסקת שביום הראשון של ר"ה מפטירין בחנה. רש"י על המקום מסביר "לפי שפקידתה היתה בר"ה..." ובשל"ה הקדוש מופיע שאף תפילתה הייתה בר"ה. רציתי להוסיף עוד נק' קטנה כפי שקבלתי מרבותי.

כבר ידוע מהמקרה ומחז"ל גדול מפעלם של חנה ואלקנה בהשבת עם ישראל בתשובה על ידי העלתם למשכן בשילה - "הקב"ה בוחן לבות וכליות אמר לו, אלקנה אתה הכרעתה את ישראל לכף זכות וחינתם במצוות, וזכו רבים על ידיך, אני אוציא ממך בן שיכריע את ישראל לכף זכות ויחנך אותם במצוות ויזכה רבים על ידיי הא למדתה שבשכר אלקנה שמואל... (תד"א שם). אך למרות מפעלם האדיר, חנה נותרת עקרה 19 שנה (חז"ל) והדבר משפיע מאוד על פועלם כפי שהפס' מעידים - "וַיְהִי הַיּוֹם וַיִּזְבַּח אֱלֹקָנָה וַנִּתֵּן לָפָנֶיהָ אִשְׁתּוֹ וּלְכָל-בְּנֵיהָ וּבְנוֹתֶיהָ מְנוּתָה... וַיִּכְעַסְתָּה צָרְתָּהּ גַּם-כָּעַס בְּעֶבֶר הָרַעְמָה כִּי-סָגַר ה' בְּעַד רַחֲמָהּ: וְכֵן יַעֲשֶׂה שָׁנָה בְּשָׁנָה מִדֵּי עֲלֹתָהּ בְּבֵית ה' כִּן תִּכְעַסְנָה וְתִבְכֶּה וְלֹא תֵאָכַל: (שם)

נדמיין לעצמינו רב בגרעין תורני שמזמין משפחות חילוניות אליו הביתה לסעודת חג, ופתאום באמצע הסעודה מרגישים איזה מתח, ואשתו של הרב קמה מהשולחן בבכי ודמעות, והרב קם אחריה ומפיס אותה לחזור לשולחן. זאת כנראה הפעם האחרונה שהאורחים האלה מגיעים אליו לסעודת חג... כך זה קורה ארבע פעמים בשנה במשך תשע שנים!

בפס' מובלט שיש דברים שקורים כל שנה ושנה, ויש משהו מיוחד שקרה באותו ר"ה. אם נעשה חשבון פשוט - חנה עקרה 19 שנה, והם עולים למשכן 4 פעמים בשנה - ז"א שחנה מתפללת על פרי בטן במשך 76 פעמים ולא נענית. מה קרה באותו ר"ה שתפילתה התקבלה? מה היא עשתה אחרת?

"וַיֹּאמֶר לָהּ אֱלֹקָנָה אִשָּׁה חָנָה לָמָּה תִּבְכִּי וְלָמָּה לֹא תֵאָכְלִי וְלָמָּה יָרַע לְבָבְךָ הַלּוֹא אֲנִי טוֹב לָךְ מִמְּעֹשְׂרָה בָּנִים..."

הסצנה הקבועה בין פנינה לחנה התקיימה גם השנה, אלא שבפיוס של אלקנה יש משהו שונה, אלקנה שואל "לָמָּה" (בניקוד סגול). מה הפירוש? הרי הוא יודע טוב מאוד למה היא קמה ובוכה, זה כבר קרה 76 פעמים?! ז"א שאלקנה לא שואל למה את בוכה, אלא אלקנה

שמואל-ב, יח. מלכים-א ח(בחד"ל שם "מי הוא זה מלך הכבוד ה' צ-ב-א-ו-ת הוא מלך הכבוד סלע"). ואח"כ זה נהפך לשם הכמעט קבוע שבו הנביאים מתנבאים. והדברים ארוכים.

¹ בשם הרב דודי פוטש שליט"א, בשם הזוהר, אלקנה אומר לה "הלוא אנכי טוב לך מעשרה בנים" אנכי - אנכי ה' אלוהיך אשר הוצאתיך וגו', יש לך את הקב"ה, תפני ישירות אליו. ה. העורך.

² ושוב באופן פשוטי ניתן לעקוב אחרי השם צ-ב-א-ו-ת לאורך התנ"ך ולראות שהוא מופיע במקומות הקריטיים ביותר - שמואל-א טו, א. שמואל-א יז, מג.

משום בר קפרא כל איסורין שבתורה במאה. ושניהם לא למדוה אלא מזרוע בשלה".

הגמרא מבררת שמקור הדין של התבטלות איסור בהיתר הוא מדין 'זרוע בשלה'. בקורבן נזיר, ישנו דין של הנפת זרוע הקרבן אשר נאכלת לכהנים בלבד, ברם, שאר האיל שייך לבעלים. ביחס לנזיר שאינו כוהן, הזרוע היא איסור אכילה ולכן כאשר היא מתבטלת עם שאר האיל, נמצא שיש כאן תערובת איסור והיתר ביחס לנזיר ואעפ"כ האיל מותר לנזיר.

כאן מצאנו את מקור ושורש הדין של שיעור הביטול – כיוון שהתורה התיירה את האיל לנזיר למרות שהתבטל יחד עם איסור, חכמים למדו מכאן שכאשר יש את אותו היחס בין ההיתר לאיסור כפי שיש ביחס בין האיל המותר לזרוע האסורה (יחס של שישים כאשר מחשיבים את הבשר והעצמות, ויחס של מאה כאשר מחשיבים רק את הבשר ולא את העצמות) – אין בכוח האיסור לאסור את ההיתר שעמו (ועי' בתוס' שם שמעירים כי הלימוד הוא אסמכתא בעלמא). למעשה נפסק שאיסורים בטלים בשישים ולא במאה (ע"ז סט,א).

עד כאן דברי הגמרא. נחלקו הראשונים כיצד לפסוק למעשה ביחס לשאלה של ביטול בשישים מול טעימת קפילא (גוי):

- שיטת רש"י – דברי רבא מדברים על השיעור שבו מתבטל הטעם ודברי בר קפרא עוסקים בביטול גוף האיסור על פי הלכה למשה מסיני. על כן לשיטת רש"י יש לוודא שאין טעם איסור וגם שיש לפחות שישים בהיתר כנגד האיסור.
- שיטת תוספות – לשיטתם שיעור הביטול ביחס של שישים זהו השיעור הגבוה ביותר שהאיסור יכול להשפיע

בו על ההיתר ורוב האיסורים כבר בפחות מכך לא משפיעים. ולכן דברי רבא הם עצה טובה – אם יש למי להטעים אפילו כשאין שישים בהיתר, יטעים ואם אין טעם יהיה מותר, אך אם אין לו למי להטעים ישער בשישים, שזהו השיעור הגבוה ביותר.

- שיטת הרמב"ם – לשיטתו יש להטעים את התבטול לגוי לכתחילה ורק אם אין גוי ישער בשישים. לשון הרמב"ם לעניין הלכות ביטול היא "עד שיאבד מע(ו)צם מיעוטו" – הרמב"ם מבין שהלכות ביטול עושות את האיסור כאינו, אם אין טעם וגם גוף האיסור אינו ניכר הרי זה נחשב לכך שבטל בעוצם מיעוטו, ולכן אם אין גוי, שיעור שישים הוא הגורם לאיסור להתבטל בעוצם מיעוטו מלבד במקרים מיוחדים.

- שיטת הרמב"ן – לשיטתו יש לחלק בין גוף האיסור לטעמו, כאשר ישנו רק טעם כמו חתיכת בשר טריפה שהוצאה שלימה מהסיר, יש לסמוך על הטעימה, אך אם יש מגוף האיסור, כמו במקרה שהבאנו בפתיחה, חייב שיהיה שישים ולא תועיל טעימה, ואם יש שישים אין צורך בטעימה.

להלכה כתב השו"ע את לשון הרמב"ם, והרמ"א העיר שאין סומכים על גוי בזמננו ואכן פשט המנהג להתיר במקרה שיש שישים בהיתר, בלי צורך בטעימה של גוי, כדעת רוב הראשונים.

כל מה שכתבנו הוא במקרה שכבר נפל איסור לתוך התבטול, אך כמובן שאסור ליצור מצב כזה לכתחילה משום שאסור לבטל איסור לכתחילה (יו"ד סי' צט, ה).

משפט השכל

אהרן לרר / שיעור ב' • מושגים בלימוד

ישנו עקרון עיוני נוסף שמזכיר בעל ה"נתיבות" בענין מצוות דאורייתא ודרבנן – "חפצא" וגברא". הוא שואל מדוע לא קיים מציאות שאדם עובר על איסור דרבנן בשוגג? במה שונה איסור דרבנן לאיסור דאורייתא בענין זה? ומתוך שיש הבדל עקרוני בין איסור דאורייתא לאיסור דרבנן, איסור דאורייתא הם איסורים שהקב"ה אסר אותם עלינו, והם אסורים בעצמם, לדוגמא ארנבת, הארנבת היא חיה מסוימת שהקב"ה ציווה עלינו שלא לאוכלה. האדם עובר על האיסור בעצם זה שהוא אוכל את הארנבת. איסור כזה נקרא איסור "בחפצא". לכן לגבי איסור דאורייתא יש ענין של עבירה בשוגג, שלמרות שהאדם לא התכוון לכך הוא עשה את עצם האיסור, הוא אכל את הארנבת, הוא שתה את הרעל(!). לעומת זאת איסורים דרבנן הם איסורים ב"גברא". כל יהודי מחויב להקשיב לדברי חכמים, לעשות את כל מה שהם אומרים ולקיים את המצוות מדרבנן. לכן אם לדוגמא אדם שותה יין נסך מדרבנן אין האיסור בעצם זה שהוא שותה את היין אלא בזה שהוא לא מציית לדברי חכמים שאסרו עליו דבר זה. א"כ באיסור דרבנן אין ענין כזה עבירה בשוגג ואדם לא צריך לכפר על זה, מכיוון שהאדם לא סירב להקשיב לדברי חכמים ולא הלך בכוונה נגד רצונם, שזה כלל האיסור.

על בסיס דברים אלו נוכל להבין את תירוצו של ר' שמעון לקושיית הרמב"ן על הרמב"ם לענין ספקות דרבנן:

הרמב"ן מקשה על הרמב"ם, הסובר שכל המצוות דרבנן מקורם מהתורה מ"לא תסור", אם כן מדוע יש הבדל בין ספק דאורייתא לספק דרבנן? מדוע פה אמרין לקולא ופה לחומרא? ר' שמעון מסביר כי ע"פ העיקרון שמביא הנתיבות נוכל לחלק ביניהם. כאשר אדם נתקל בספק איסור דאורייתא, אמנם מהתורה מכריעים את הספק לקולא (לשיטת הרמב"ם), אך בסופו של דבר אם יפגע באיסור, אם הוא יאכל את החלב ולא את השומן, הוא עבר על איסור מכיוון שעצם הדבר אסור. לכן ע"פ משפט השכל האדם יעדיף לא להכניס את עצמו למצב בו יכול להיות שהוא יפגע באיסור. מנגד, באיסור דרבנן מכיוון שגם אם האדם יפגע בצדו של הספק ממנו הזהירו רבנן, הוא לא עבר על האיסור לסרב לשמוע לדברי חכמים.

במאמר זה נברר את משפט השכל בו משתמש ר' שמעון שקופ בספרו – שערי יושר, ונראה כיצד הראשונים משתמשים בעקרון זה. בנוסף יוסבר שורש החילוק בין "חפצא" ל"גברא" וכיצד זה בא לידי ביטוי בחילוק בין מצוות דאורייתא למצוות דרבנן.

כאשר אדם נתקל בספק דאורייתא (כגון בשר שהוא ספק חלב-האסור מדאורייתא, ספק שומן-שהוא כשר) יש חובה להחמיר ולא לאכלו. שיטת רוב הראשונים (רשב"א, ר"ן, רמב"ן) דאווה ספק אסור מהתורה בדיוק כמו האיסור עצמו (=ספיקא דאורייתא לחומרא, מדאורייתא). אולם לשיטת הרמב"ם וסיעתו מהתורה ספק דאורייתא לקולא והאיסור הוא רק מדרבנן. אמנם, שיטת הרמב"ם קשה, שהרי איך אדם יכול להיענות על כך שעבר על משהוא שמהתורה הותר? לכן השערי יושר מתוך ואמור שאמנם באופן עקרוני דבר זה הותר מהתורה אבל התורה ציפתה שהאדם ישתמש בשכלו ולא יקח את ה"סיכון". לעיקרון זה קורא ר' שמעון "משפט השכל". על האדם לראות את אותו ספק איסור (חלב לדוגמא) בדיוק כמו ספק רעל. האם האדם היה לוקח ספק רעל? כמובן שלא! ובכך מתורצת הקושיא על שיטת הרמב"ם וראינו איך לשיטתו אנו משתמשים במשפט השכל.

בדיון אחר נחלקו הראשונים לגבי תוקף המצוות מדרבנן ומה מקורם. לשיטת הרמב"ם כל מצוות דרבנן נלמדות מ"לא תסור ימין ושמאל". לשיטת הרמב"ן רק חלק מהמצוות נלמדות מלאו זה, והן המצוות שנדרשות מהתורה ("ג' מידות וכו') א"כ יש לשאול מאיפה יש ציווי לשיטתו לציית לכל שאר גזירות ומצוות דרבנן? לכן שוב השערי יושר מתוך ואומר שעלינו להקשיב לשכלנו ובעצם להקשיב לדברי חכמים מכיוון שהם הסמכות הבלעדית שממשיכה את התורה מסיני.

העולה עד כה, שלכל השיטות ישנו את רעיון משפט השכל, לשיטת הרמב"ם בסיבת איסור ספקות מהתורה ולשיטת הרמב"ן, במקורם של מצוות דרבנן.

לגבי הספק עצמו- חכמים לא גזרו עלינו להזהר מספקות דרבנן לכן כשאדם נכנס לספק הוא לא מסרב לציית לדברי חכמים ואינו עובר על שום איסור-ספק דרבנן לקולא.

בעקבות המהלך הנפלא הזה, ר' שמעון מצליח לפתור כמה וכמה קושיות בראשונים, ואחת מהן היא בעניין התקיעות בר"ה: במסכת ר"ה (כח.) "המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצווה" הטעם לרש"י הוא שהמצוות לא נתנו כדי להנות מהם. הר"ן (ז:) מביא את שיטת "בעל המאור" שההיתר הוא לתקיעות שהם מדאורייתא אבל בתקיעות מדרבנן אסור לאותו מודר הנאה מחברו לתת לחברו לתקוע לו. הר"ן תמה על חילוק זה שהרי בסופו של דבר גם התקיעות דרבנן הם מצוות. ר' שמעון מסביר, על פי דרכו,

דון יצחק אברבנאל

זאב נהן / שיעור ו' • פינת גדולי ישראל

שמצוות דאורייתא הם ציווים על עצם המעשים, כמו שאדון המצווה על עבדו לעשות פעולה מסוימת, העבד מוכרח לעשות כן, וכל הנאה שהוא מקבל מתוך עשיית פעולה זאת היא רק מתוך עבודה שמוטלת עליו מאדונו. לכן אותם תקיעות דאורייתא, גם אם הוא נהנה מהם הנאה שהוא מודר ממנה, מכיוון שההנאה היא מעצם המעשה שהוא מצווה עליו, הוא יכול לתקוע לחברו. ברם, בתקיעות דרבנן שאין ציווי על עצם שמיעתם אלא רק שהאדם חייב לשמוע בקול חכמים (שתקנו את התקיעות) יוצא שכשהמודר הנאה תוקע הוא לא מקיים ציווי בעצם התקיעה אלא עושה פעולה שעל ידה יקיים דברי חכמים ויקיים את המצווה. ומכיוון שהוא נהנה מאותו מעשה שאינו מצווה עליו אסור להנות מאותן התקיעות.

הרי"א נולד בליסבון (פורטוגל) בשנת 1437, ונפטר בויניציה ונקבר בפדוואה בשנת 1508.

למד תורה מפי גדולי הדור, ובייחוד אצל ר' יוסף בן אברהם חיון. קרא את כל ספרי הפילוסופים שנודעו בימיו.

בשנת 1492, נגזר גירוש על יהודי ספרד. רבי יצחק עשה את כל אשר בכוחו לקדם את פני הרעה. הוא התחנן לפני המלך להשיב את הגזרה, והבטיח לו סכום כסף עצום בתמורה. המלך סרב לשמוע לו, מפני שהמלכה התנגדה לכל ויתור ליהודים. הוא יצא לגולה בראש אחיו, ובא לנאפולי. כאשר שמעו פרדיננד ואיזבלה בספרד כי רבים מהגולים, ורבי יצחק אברבנאל בראשם מצאו מקלט בממלכת נאפולי, יצאו במחאה גלויה נגד המלך פרדיננד הראשון, ודרשו ממנו שלא ייתן לגולים מקלט, וגם יחזיר למלכי ספרד את רכושם, כי הון היהודים הגולים הוא קנין מלכי ספרד. מושל נאפולי לא חשש מפניהם, קרא ליצחק ודבר אתו טובות. מינה אותו ליועץ לו, והוא היה גם יועץ לבנו שעלה על כסא מלכותו בשנת 1494.

ימי המנוחה לא ארכו, כי באותה שנה עלה קארל השמיני מלך צרפת וכבש את נאפולי. אלפונזו השני נאלץ לבקש מקלט באי סיציליה. הרי"א יצא עם המלך לגולה והיה לו ליועץ עד שחלה את חליו אשר מת בו בשנת 1495. אז עזב יצחק את סיציליה ועבר לקורפו, חי שם חיי עוני וצער, כי כל הונו נפל לשלל לצרפתים בנאפולי.

אחר כן עבר למונופלי וישב שם שמונה שנים. בשנת 1503 התיישב בויניציה, והציב לו למטרה לפשר בין הסגנים בויניציה ובין מלך פורטוגאל על דבר סחורות הבשמים. כאשר ראו השרים והיועצים את תבונתו, הכניסוהו לחבורתם והטו אוזן לדבריו.

רבי יצחק אברבנאל נפטר בויניציה בשנת 1508 בהיותו בן 71. בניו קברו אותו בפדובה. בשנה שאחריה, שנת 1509, בא האויב לצור על העיר, החריב את סביבותיה ואת הקברות הרס, עד כי מקום קבורתו נעלם.

בשנותיו באיטליה התמסר להשלמת הפירוש לספרי התנ"ך. יצירתו הייתה לאחד הנכסים החשובים בפרשנות המקרא. גישתו המיוחדת הסתייעה בלימוד אורחות החיים והליכות המדינה שהיו נהוגות בארץ ישראל, ולא עסק רק בדקדוקי השפה וההגיגון. הוא הצליח לתאר את חיי העם היהודי בארצו, הליכותיו, מנהגיו ומשטרן. הוא הכיר גם את פרשני המקרא מקרב הגויים, ושילב את פרשנותם כאשר מצא לנכון.

הוא נהג לכתוב מבוא לכל ספר וספר בתנ"ך. במבוא היה הסבר על מועד כתיבתו של הספר, סגנון לשונו ותוכנו. פירושו על המקרא מתאפיין במבנה דומה לפרשנים אחרים בימי הביניים (כמו האלשיך והאור החיים). בהעמסת שאלות רבות בנושא אחד, ומאמר ארוך - כמענה עליהן. פירושו ידוע גם כארוך יחסית.

תוכנות בלימוד

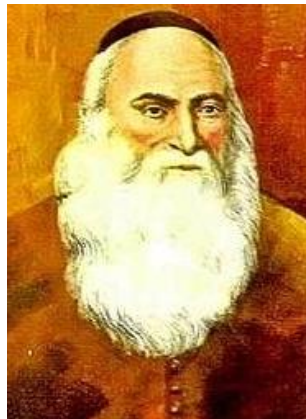
לפני כמה שנים המליצו לנו לבחור כל שנה פרשן על התורה וללמוד, וכך כל שנה לצבור היקף. שנה אחת זכיתי ללמוד את פירוש הרב יצחק אברבנאל, ואשתף בכמה תובנות, שנדמה לי שיכולות להועיל ללימוד:

שאלות - דרכו של הרי"א ופרשנים בתקופתו לפתוח את הפרשה בכמה שאלות, ולענות עליהן. כפי שנוהגים לומר, שאלה היא כבר חצי תשובה. פותחים ספר, קוראים כמה שורות, להבין מה קראנו, לחשוב, וכמובן לשאול כשצריך.

סדר - הרי"א מרבה בפירושו להראות הקשר שבין הפרשיות ופסוקים (מצרך נדיר לפעמים!) בהסבר פשוט ומאיר. גם בלימוד, חשוב לשים לב כיצד כל שלב קשור למשנהו וקומה על גבי קומה נבנית, הן בהבנתו והן בבנין נפשנו.

פשט - הרי"א מרבה לפרש לפשוטו של מקרא. לא תמיד צריך לפלפל ולהמציא (ובפרט כשנדחקים לפינות). אם משהו לא מובן, מותר להשקיע עוד כמה דקות כדי להבין יותר טוב בס"ד.

כי הם חיינו - מי שיקרא על מסכת חיי יבין שלא תמיד היה לו קל. רדיפות, שריפות, גלות. אף על פי כן, זכה לכתוב פרוש על התורה, נביאים, כתובים ועוד ספרים. הבנה אמיתית שדברי תורה הם חיינו נותנת כח למלאכת קודש זו. ק"ו בישיבה, שהתנאים

בה ב"ה טובים יש להפנמת נקודה זו יכולת להועיל.

מדוע ביום הכיפורים אומרים 'ברוך שם כבוד מלכותו... בקול'?

על הפסוק "שמע ישראל" הרי"א מסביר שיש כמה בחינות של אחדות.

הראשונה, אחדות עצמית.

השנייה, מניעת שניות. ורמז אל שניהם באמרו ה' אלוקינו, דהיינו ה' שמנהיג אותנו אחד, ואמר ה' בלבד לרמוז שה' אחד ואין שני.

השלישית, מתכון לכלל ושלמות. ומבחינה זו האחדות והמלכות אחד.

בתפילת ר"ה בפסוקי מלכויות אומרים ה' אלוקינו ה' אחד. ומבאר הרי"א שהמובן השלישי מהשלמות והמלכות הוא היותו נשגב ונסתר ומופלא. ואמר רז"ל שקילוס 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' היה מיוחד אל מלאכי השרת. ובמדרש 'נימריה (=נאמר אותו [בשכמל"ו]) לא אמריה משה, לא נימריה הא אמריה יעקב אלא נימריה בחשאי'. משרע"ה רצה ללמד את הייחוד אל עם ישראל כולו, אל כלל העם, ולכן הסתפק בשלילת ההרכבה והשניות. אמנם יעקב אבינו ע"ה דיבר עם בניו החכמים והייתה מיטתו שלמה, שכולם כמלאכי השרת כשאמרו שמע ישראל כשם שאין בלבך אחד כך אין בלבנו אלא אחד. ענה ואמר בשכמל"ו. ועל כן נימריה בחשאי. אומר הרי"א - השגת הידיעה הזאת היא מיוחדת לשלמים. אמנם ביום הכיפורים שכולנו כמלאכי השרת אומרים בפרהסיא כי הנה קילוסנו אז להש"י כקילוס מלאכי השרת בנתינת המלכות והשלמות העליון הכולל מתייחד עם הייחוד האמיתי.